

'Woe' van Edit Kaldor

'Woe', het nieuwe stuk van Edit Kaldor, sluit heel direct aan op de actualiteit. Niet alleen omdat het gaat over kindermisbruik, maar ook omdat het op een –ogenschijnlijk naïef bij elkaar gegoogelde wijze- veel informatie bij elkaar brengt over de manier waarop kindermishandeling inwerkt op de ontwikkeling, en dan vooral op het brein van kinderen. Je bent wat je brein wil, maar dat brein blijkt dan weer geen onbeschreven blad, of een bord dat je zomaar kan afwissen.

Er zijn veel manieren om kindermisbruik aan te kaarten. De bekendste is wel de manier waarop het gerecht probeert de waarheid, en niets dan de waarheid, dat wil zeggen de feiten, boven te halen. Je kan je wellicht voorstellen dat zoiets een hachelijke zaak is. Niet voor de advocaat of de rechter die leven van de feiten en de wijze waarop ze in perspectief geplaatst kunnen worden. Wel voor het slachtoffer zelf, want dat kan zich vaak niet meer alle feiten exact voor ogen kan halen, noch de precieze details in al hun gore realiteit kan oproepen. Dat komt o.a. door het fenomeen van dissociatie: je brein kan bepalen, nog voor je dat zelf bewust beslist, dat je bepaalde gebeurtenissen niet ten volle opneemt, gewoon omdat zoiets onverdraaglijk zou zijn. Maar zelfs zonder dat: herinneringen zijn altijd een herschikking, een verdichting van reëel gebeurde feiten waarbij de juiste toedracht (een leven lang) ingekookt wordt tot er slechts een paar 'highlights', emblematische momenten overblijven die gaan staan voor een reeks feiten waar je niet meer aan kan of wil.

'Woe' is gebaseerd op een waar gebeurd verhaal: een vrouw die haar misbruik als kind aanhangig maakte bij de rechtbank en tot de bevinding kwam dat het 'format', het verhalend stramien waarin ze haar ervaringen moest drukken geen recht deed aan wat ze te berde wou brengen. Er is een treffende parallel tussen een rechtszaak en een toneelstuk: in beide gevallen wordt een spel opgevoerd, waarbij ieder zich schikt naar wat past in de rol die hij of zij krijgt. Alweer: in het geval van rechter en advocaat is die rol duidelijk, en daardoor ook niet problematisch. Maar hoe ga je een trauma 'opvoeren', zo vertellen dat het waarachtig genoeg kan bevonden worden? Dat is ook het probleem van theater: hoe krijg je het onbegrijpelijke of onaanvaardbare gerepresenteerd? Niemand zou immers een demonstratie van de 'echte feiten' wenselijk achten (hoop ik toch). Maar hoe toon je het dan, zo dat we toch de ernst en de omvang van het probleem zien en geloven in de getuigenis of dus de representatie als de best mogelijke benadering van een niet volledig te achterhalen of te reconstrueren werkelijkheid aanvaarden. Daar zal iedere tijd zijn antwoord op moeten verzinnen, maar in een hyper-gemediatiseerde tijd als de onze is elk 'vertoon' al snel verdacht. Al snakken we naar de eerlijkheid zelve, als we ze zien, denken we toch al snel dat ze in scène gezet is.

Een heel lang inleiding om het te hebben over dit stuk waar je heel intiem aanwezig bent bij drie heel jonge spelers, scholieren, die nog net niet bij je op schoot zitten maar je toch wel rechtstreeks aanspreken. Ondanks hun ongemak over wat hen op het hart ligt –het fijne kom je overigens niet te weten- stellen ze toch al meteen vrij brutaal de vraag of het publiek voor een verhaaltje gekomen is of openstaat voor iets meer dan dat. Meteen volgt een tweede vraag: zouden jullie de ervaringen van een misbruikt kind wel kunnen begrijpen, als je niet langer kind bent. Moet je niet proberen terug te gaan naar de tijd dat je kind was, hoe je de wereld dan ervoer om te begrijpen hoe zo iets aankomt? Weet je nog wat het is als alles om je heen veel groter is en veel heftiger binnenkomt omdat alles voor het eerst gebeurt en je het dus niet kan plaatsen of benoemen? Dat is inderdaad de reden dat het drietal Merel, David en Kobe het verhaal nooit volop vertellen, maar er enkel op alluderen. Er zijn

geen woorden voor, enkel woorden achteraf. Je weet zelfs nooit helemaal zeker of ze hun eigen verhaal vertellen of dat van iemand die ze erg goed kennen.

Het drietal probeert je op diverse wijzen terug te voeren naar de kinderlijke ervaringswereld. Eenvoudige, zoals een tekstje dat ze op internet vinden waarin je gehoor getest wordt. Voorbij een bepaalde leeftijd hoor je bepaalde toonhoogtes niet meer. Het is maar een bewijs van het feit dat kinderen dingen anders en intenser zien. Dat verklaren ze dan weer vonden op het internet over de verhouding tussen grijze en witte hersencellen in de loop van je ontwikkeling (eerst meer grijze, gemakkelijk onder de indruk te brengen cellen, later meer witte, beter gestructureerde maar minder snel te 'vangen' cellen). Heel vaak vragen ze je ook rechtstreeks om je die kindertijd weer voor te stellen. Eerst met erg bekende dingen (hoe je opgelucht was als je je blaas kon ledigen als je hoogdringend moest). Ze brengen je ook in de sfeer door je te laten meespelen in een kinderspelletje. Later duiken in hun gebabbel echter ook gebeurtenissen op die hopelijk weinigen in het publiek aan den lijve ervoeren zoals: weet je wat het is om honger te hebben, of te merken dat er 's avonds niemand thuis is, en je geld nog huissleutel op zak hebt? Wat je meteen ook leert is dat zo'n traumatische gebeurtenissen (en er volgen veel ergere) blijkbaar een onuitwisbare indruk op je amygdala nalaten, maar ook de ontwikkeling van de hersenschors afremmen door het fenomeen van dissociatie. Niet dat je alles kan buitensluiten. Zo zie je plots gruwelijk precieze beelden van 'blauwe plekken' of hoor je beschrijvingen van een oog dat dicht geslagen is.

Ze steken aanvankelijk zelfs wat de draak met hun verhaal: David steekt van wal met de gruwelijkste omstandigheden –een potige, alcoholische vader vol tattoos die zijn handen niet thuis kan houden– maar dat soort overdrijving schuiven ze zelf snel aan de kant. Ze focussen op het moment, het 'tipping point', als blijkt dat er echt iets fout gaat, als de omgeving chaos wordt. Gek is wel dat ze de geboorte als eerste 'tipping point' tonen, met een filmpje over een echte geboorte dat hen blijkbaar afgrijzen inboezemt. Dat vertelt dan weer iets over de internet generatie: alle informatie zit ergens op dat net, maar 'de feiten zelf' van het leven, hoe je er bijna letterlijk in geworpen wordt, blijken in zo'n maakbaar en kneedbaar wereldbeeld een bijna onverteerbaar probleem.

Er is maar één moment, en dat is meteen ook het laatste, waarop je in zekere zin direct toegang krijgt tot de ervaring van een misbruikt kind. Dat wordt niet meer voorgesteld. Je krijgt het mee als een verhaal dat via een klankband verteld wordt over een droom die iemand levenslang heeft. Een huis, een stem die zijn lichaam binnendringt en tenslotte, op de derde etage, de confrontatie met een wezen dat bedreigend-vervreemdend op de vloer ligt.

'Woe' raakt zo veel problemen over voorstelling, voorstellingswerelden en trauma's aan op een manier die erg authentiek aandoet, gewoon omdat het verhaal verteld wordt vanuit het perspectief en met de middelen van mensen die nu jong zijn –nog heel dicht dus bij de leeftijd waarop ze misbruikt hadden kunnen worden–. het verloopt allemaal met heel weinig nadruk, maar je blijft er achteraf wel heel lang op prakkezeren.

Pieter T'Jonck